

Дунська А. Р.
д-р. екон. наук, доцент
ORCID ID: 0000-0002-8623-450;
Шрамко Н. В.
магістрант ФММ
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ РЕВЕРСИВНОЇ ЛОГІСТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день, зворотна логістика являється невід'ємною складовою будь-якого ланцюга поставок незалежно від його специфіки. Хоча, доволі очевидним є те, що ще донедавна більшість вітчизняних підприємств взагалі нехтували можливостями реверсивної логістики та намагались відокремити себе від зворотних потоків товарів. Втім реверсивна логістика за своєю сутністю цілком справедливо може прирівнюватися до «прямої» логістики, оскільки кожна з них спрямована на мінімізацію сукупних витрат та створення доданої цінності в ланцюгу поставок. Тому розвиток зворотної логістики на підприємствах України є важливим напрямком підвищення ефективності та результативності їх діяльності.

Визначення зворотної логістики можна розглядати з двох головних аспектів: економічного та екологічного. З економічного боку реверсивна логістика – це процес організації та зворотного перерозподілу товарів від точки споживання до точки походження. При цьому повернення здійснюється тільки для тих товарів, які були раніше реалізовані цими компаніями. З іншого ж, екологічного боку, реверсивна логістика являє собою процес руху товарів і тари від певних груп споживачів до певних груп виробників, тобто мається на увазі повернення не тільки власних товарів, а й товарів інших виробників з метою їх переробки або правильної утилізації. Якщо об'єднати дані аспекти, то можна виділити ще один – використання вторинної сировини для виробництва нової продукції. Тому, узагальнивши ці поняття, визначимо, що реверсивна логістика – це процес планування, реалізації і контролю логістичних товаропотоків, які повертаються зі сфери обігу і споживання в результаті зворотного перерозподілу готової продукції, небезпечних, пошкоджених, прострочених і використаних товарів, тари та пов'язаної з ними інформації в цілях відновлення їх цінності або правильної утилізації [1, с.18].

Передусім, зворотна логістика включає в себе два основних фактори. Перший – повернення таких товарів, як товари, поставлені з порушенням умов договору, помилково; товари, поставлені в неналежній кількості; товари неналежної якості; товари, які не користуються попитом тощо [2].

Другий фактор – це рух товарно-матеріальних цінностей. Наприклад, це можуть бути: пусті палети, контейнерні візки й інша тара для упаковки роздрібних виробів і товарів; використана упаковка, яка повертається для повторного використання, перевиробництва або знищення; вторинні ресурси і відходи і таке інше [2].

Беручи до уваги наведену інформацію, виправданим є те, що багато вітчизняних та закордонних вчених поділяють реверсивну логістику на дві функціонально відмінні частини, а саме поворотну реверсивну логістику та утилізаційно-рециклінгову реверсивну логістику. До того ж, варто зазначити, що поворотна реверсивна логістика вже цілком справедливо займає вагоме місце у системі управління ланцюгами поставок українських підприємств. Натомість утилізаційно-рециклінгова логістика в нашій країні все ще залишається лише на початковому етапі формування та її значення відверто недооцінюється.

Реверсивна логістика пов'язана з управлінням відходами та рециклінгом вторинних матеріальних ресурсів. Значна кількість публікацій із цієї тематики зумовила формування нового напрямку наукових досліджень у логістиці, що отримав назву «логістика відходів». Для позначення логістичної діяльності з управління відходами вживаються терміни «логістика рециклінгу», «логістика утилізації», що за змістом не відрізняються від «логістики відходів». Це дає змогу додати ще одну назву «екологічна логістика», оскільки сучасний розвиток господарського механізму управління виробництвом повинен здійснюватися на інноваційних засадах застосуванням ринково орієнтованих підходів до організації управлінської діяльності, визначальними рисами яких є інтегрований підхід до оцінки соціо-еколого-економічних результатів виробництва, а також забезпечення комплексної оптимізації ресурсопотоків у системі «формування ресурсів – виробництво – споживання – утилізація відходів», тобто принципів, методів та інструментів логістичного управління виробничими процесами [1, с.18].

Звідси, ми бачимо, що реверсивна логістика є доволі функціонально різноманітною та багатогранною наукою. Кожна з її складових, зокрема логістика відходів та екологістика, відкривають значну кількість нових можливостей щодо підвищення ефективності діяльності підприємств в Україні.

Небезпідставним є той факт, що сьогодні диктує нові правила ведення бізнесу. Все більше українців відчувають потребу підвищити екологічний добробут власної країни. Нові й доволі жорсткіші вимоги висуваються не лише до процесу виробництва певної продукції, а й до процесу її транспортування. За кордоном вже тривалий час компанії обирають логістичних провайдерів не лише на основі економічних показників, а й з урахуванням екологічності даного перевезення. Все більше науковців схиляються до думки, що саме можливість транспортування товарів з найменшим сукупним рівнем шкоди навколишньому середовищу стане ключовим фактором завоювання довіри клієнтів у майбутньому.

До того ж, використовуючи всі ключові елементи реверсивної логістики, в тому числі «зеленої» логістики, вітчизняні підприємства зможуть: знизити витрати матеріальних, інформаційних та транспортних потоків під час перевезення; зменшити обсяги викидів шкідливих речовин в повітря; враховувати екологічні чинники під час розміщення складських приміщень; мінімізувати матеріальні ресурси під час пакування продукції; впроваджувати системи рециклінгу відходів, зменшувати кількість утворених відходів підприємства; фінансувати заходи природоохоронного призначення з метою формування позитивного іміджу у споживачів і контрагентів; підвищити виручку та рентабельність і реалізацію товару або послуги; знизити витрати на придбання запасів і запчастин; зменшити час відгуку на запит продавців і покупців; збільшити досвід у питанні усунення неполадок; підвищити загальну лояльність продавців і покупців тощо [4].

Тому, на нашу думку, імплементація ключових засад та елементів реверсивної логістики безпосередньо у бізнес-моделі українських компаній дозволить значно підвищити їх загальну конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Узагальнивши, всі переваги від використання реверсивної логістики на вітчизняних підприємствах можна поєднати в три головні ефекти:

1. Економічний ефект:

- скорочення витрат на управління зворотними потоками в замкнених ланцюгах створення цінності;
- оптимізація загальних витрат логістики утилізації та пов'язаного з ними рівня обслуговування логістичних потоків на вході та виході;

- покращення якості та підвищення рівня обслуговування учасників логістичного ланцюга.

2. Екологічний ефект:

- скорочення кількості відходів для захоронення на полігонах;
- охорона природних ресурсів та зменшення обсягу забруднень, пов'язаних з логістичними процесами утилізації відходів;

- зниження негативного впливу на навколишнє середовище;

- покращення показників екологічного стану на рівні регіону, держави.

3. Соціальний ефект:

- підвищення репутації та лояльності споживачів до бренду компанії;

- створення нових робочих місць та підвищення рівня зайнятості населення [3, с. 127].

Отже, розвиток реверсивної логістики на підприємствах України цілком ймовірно дозволить досягнути багатьох позитивних змін, які стосуються не тільки економічної складової бізнесу, а й екологічної та економічної.

В цілому ж, розвиток сучасних економічних систем напряму пов'язаний із розвитком реверсивної логістики. Тому кожна сфера підприємництва має таку ж значну залежність від зворотних потоків. Підвищення ефективності управління реверсивними матеріальними потоками, зокрема утилізаційно-рециклінговими потоками, дозволить значною мірою скоротити сукупні витрати, в тому числі на ліквідацію та утилізацію товарів, та зменшити негативний вплив на довкілля. Завдяки тому, що реверсивна логістика пов'язує ринки первинних та вторинних ресурсів, вона є одним із ключових стовпів циркулярної економіки, створення якої є одним із головних завдань будь-якої країни. Але кожне фундаментальне зрушення розпочинається з незначної ініціативи, отже розвиток реверсивної логістики є пріоритетним завданням кожного підприємства в Україні.

Література:

1. Янчук Т.В., Тарановська Ю.М. Сутність та значення реверсивної логістики в сучасних ринкових умовах. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 6(17). С. 17–20.

2. Dwyer T. The Three Pillars of Effective Returns management / T. Dwyer // *Inbound Logistics*. April, 2012. URL: <http://www.inboundlogistics.com/cms/article/the-three-pillars-of-effective-returns-management/> (the date of application: 01.04.2021).

3. Цимбалістова, О. А., Юденко, Є. В., Черніхова, О. С. Проблематика та перспективи розвитку напряму реверсивної логістики в Україні. *Економічний простір*, (159), 124-129. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/159-26> (дата звернення 01.04.2021).

4. Матейчик В. П., Смешек М., Хрутьба В.О. Управління проектами екологічної логістики транспортних підприємств. *Міжвузівський збірник «НАУКОВІ НОТАТКИ»*. 2014. № 45. С. 339–345.